

Irena Pufal-Struzik
Uniwersytet Jana Kochanowskiego
w Kielcach

KREATYWNOŚĆ JAKO ISTOTNY SKŁADNIK KOMPETENCJI STUDENTÓW

Wprowadzenie

Od lat obserwujemy stały wzrost zapotrzebowania na jednostki twórcze. Rozwój naszego kraju w dużym stopniu zależy i będzie zależeć od poziomu wykształcenia jego obywateli, którzy powinni być twórczy i wrażliwi, aby móc aktywnie uczestniczyć w życiu społecznym, kulturalnym i gospodarczym oraz szybko reagować na zmiany. Edukacja na wszystkich szczeblach powinna być zatem skierowana na rozwój osobowy ucznia (studenta) oraz uwzględniać jego podmiotowość, uważaną w psychologii za atrybut człowieka jako osoby oraz za podstawowy cel jego rozwoju. Oznacza to przyjęcie założenia, że osoba / podmiot ma możliwość świadomego i adekwatnego kierowania własnym zachowaniem, a także daleko pojętej samoregulacji¹. Czynnikiem, który w znacznym stopniu określa możliwość twórczego rozwoju ucznia (studenta), jest jego kreatywność, uznawana współcześnie za jedną z kluczowych kompetencji indywidualnych. Kreatywność, często błędnie utożsamiana z twórczością, to złożona i ogólna właściwość, określająca szanse i prawdopodobieństwo angażowania się przez podmiot (teraz bądź w przyszłości) w twórczą aktywność i odniesienia w niej sukcesu. Kreatywność jest osobowościowym potencjałem większości ludzi, stanowiącym podstawę do osiągnięć znaczących (choćby w skali psychologicznej). Potencjał kreatywności współwystępuje z cechami charakteru (wrażliwość na problemy, motywacja do działania), stąd zasadne jest wiązanie kreatywności zarówno z postawą twórczą, jak i ze zdolnościami twórczymi. Kreatywność może być traktowana jako wyjściowy, elementarny poziom twórczości, charakterystyczny dla większości zdrowych osób. Jest ona warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym każdej aktualnej i przyszłej aktywności twórczej².

¹ A. Tokarz, *Twórca jako podmiot. Próba konceptualizacji w kategoriach mechanizmów, motywacyjnych*, [w:] *Barwy twórczości*, red. M. Kuśpit, Lublin 2013, s. 40.

² M. Karwowski, *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Warszawa 2009, s. 17.

Bycie twórczym jest zatem uwarunkowane cechami osobowości człowieka, cechami intelektu, motywacją i kontekstem społecznym jego funkcjonowania (wsparcie i akceptacja otoczenia). Nie ulega wątpliwości, że tej ludzkiej właściwości przypisuje się priorytetowe znaczenie we współczesnym, dynamicznie zmieniającym się świecie. Kreatywność może się przejawiać w rozmaity sposób w różnych dziedzinach życia lub silnie w jednej dziedzinie. Jak zauważa Krzysztof Szmidt, kreatywność to nie jakaś swoista przedtwórczość, prawie-twórczość czy quasi-twórczość, lecz twórczość rozumiana personalnie jako działalność lub postawa człowieka twórczego³. Także w tym artykule pojęcie kreatywność traktowane jest jako synonim pojęcia „postawa twórcza”. Podstawą teoretyczną badań zaprezentowanych w artykule stanowią założenia koncepcji postawy twórczej, której autorem jest Stanisław Popek⁴.

1. Kreatywność (postawa twórcza) w psychologii i pedagogice

Wprowadzone przez psychologów humanistycznych pojęcie „postawa twórcza” odnosiło się do samorealizacji jednostki. Natomiast pierwszymi autorami, którzy pisali o postawie twórczej, byli polscy badacze Helena Radlińska i Kazimierz Korniłowicz. Pojęcia tego używa również wielu współczesnych badaczy w polskiej literaturze dotyczącej twórczości⁵. Autorem oryginalnej koncepcji postawy twórczej i dobrego narzędzia do jej pomiaru jest Stanisław Popek. Według jego koncepcji wszelka twórczość jest wypadkową interakcji zdolności intelektualnych, uzdolnień specjalnych i twórczych, czyli takich składników osobowości jak emocje i motywacja, a także środowiska społeczno-kulturowego (rodzina, rówieśnicy, szkoła). Postawę twórczą autor rozumie jako „ukszałtowaną (genetycznie i poprzez indywidualne doświadczenie) właściwość poznawczą i charakterologiczną jednostki, wykazującą tendencję, nastawienie lub gotowość do przekształcania świata rzeczy, zjawisk, a także własnej osobowości. Jest to więc aktywny stosunek człowieka do świata i życia, wyrażający się potrzebą poznawania, przeżywania i świadomego (co do celu, a nie procesu) przetwarzania zastanej rzeczywistości i własnego Ja”⁶. Jak podkreśla Krzysztof J. Szmidt, dyspozycja do twórczości jest jednostce przypisana o tyle, o ile jest ona w stanie słusznie, celowo i z pewną premedytacją korzystać z własnych dyspozycji umysłowych⁷. Zespół dyspozycji do tworzenia jest właściwy wszystkim ludziom (w różnym nasileniu), chociaż uzależniony jest od warunków otoczenia (wpływy środowiska społeczno-kulturowego), w tym także w znacznym stopniu od dotychczasowych wpływów pedagogicznych.

³ K. J. Szmidt, *Czym jest kreatywność i dlaczego dotyczy ludzi, nie rzeczy? Próba odpowiedzi na pytanie pierwsze*, [w:] *Kreatywność. Pytania i odpowiedzi*, red. I. Pufal-Struzik, Z. Okraj, Kielce 2015, s. 20.

⁴ S. Popek, *Zdolności i uzdolnienia twórcze-podstawy teoretyczne*, [w:] *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, red. S. Popek, Warszawa 1988; S. Popek, *Człowiek jako jednostka twórcza*, Lublin 2001.

⁵ W. Dobrołowicz, *Psychopedagogika kreatywności*, Warszawa 1995; M. Karwowski, *Zgłębianie...*, op. cit.; K.J. Szmidt, *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007.

⁶ S. Popek, *Zdolności...*, op. cit., s. 27.

⁷ K.J. Szmidt, *Współczesne podejścia w pedagogicznych badaniach nad twórczością: przegląd wybranych stanowisk*, [w:] *Metody pedagogicznych badań nad twórczością. Teoria i empiria*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2009, s. 17–18.

Na postawę twórczą składają się dwa wymiary: poznawczy i charakterologiczny. Wymiar poznawczy wynika z szeroko rozumianych dyspozycji intelektualnych i obejmuje dwa przeciwstawne rodzaje zachowań: algorytmiczne i heurystyczne. Natomiast wymiar charakterologiczny postawy twórczej tworzą konformizm i nonkonformizm. Jeśli osobę cechuje wysoki poziom zachowań heurystycznych i nonkonformizm, można orzekać o wysokim nasileniu jej postawy twórczej. Odwrotnie jest w przypadku wysokiego nasilenia zachowań algorytmicznych i konformizmu, które świadczą o postawie odtwórczej.

Wysoce kreatywną jednostkę charakteryzuje szereg cech, wśród których najważniejsze to: otwartość, ciekawość świata, chłonność na informacje, wyższe od przeciętnego nasilenie zdolności twórczych, takich jak płynność, giętkość i oryginalność myślenia, bogactwo wyobraźni, zdolność kojarzenia rzeczy pozornie od siebie odległych, sprawność posługiwania się metaforą i.

Rozwijanie powyższych cech stanowi także bazę do kształtowania proaktywności (dynamicznych aspektów osobowości) u młodych ludzi, dzięki czemu będą oni umieli się włączyć w projekty życiowe, intencjonalnie konstruować własną przyszłość, uprzedzać osiągnięcie celów i aktywności życiowych poprzez doświadczenia codzienności, a także będą prezentować postawę zaradności życiowej, czyli świadomego oraz praktycznego opanowania prawidłowości otoczenia, antycypowania aktywności niezbędnych w realizacji pożądanego celu zawodowych oraz pożądanego modelu skuteczności życiowej własnej osoby⁸.

2. Metodologiczne podstawy badań

Celem badań było określenie poziomu kreatywności jako ważnej kompetencji współczesnych studentów. W analizie podjęto próbę odpowiedzi na następujące pytania badawcze:

1. Jaki jest poziom postawy twórczej / odtwórczej oraz poszczególnych jej składników (wymiarów) w sferze poznawczej (zachowania heurystyczne / algorytmiczne) i w sferze charakterologicznej (nonkonformizm / konformizm) u badanych studentów?
2. Czy występują różnice w poziomie postawy twórczej / odtwórczej u studentów w zależności od ich płci?

Badania przeprowadzono metodą sondażu diagnostycznego. W analizie zwrócono uwagę na strukturę oraz poziom nasilenia postawy twórczej / odtwórczej. Badaniem objęto grupę 217 studentów uniwersytetu i politechniki (101 kobiet i 116 mężczyzn) studiów stacjonarnych i niestacjonarnych. W grupie zdecydowanie dominują studenci w wieku 18–30 lat (93%; natomiast 7% stanowią osoby w przedziale wieku 31–41 lat).

⁸ A. Bańka, *Proaktywność w karierze. Podstawy teoretyczne, konstrukcja i analiza czynnikowa Skali Zachowań Proaktywnych w Karierze*, Poznań – Warszawa 2005.

Do pomiaru komponentów postawy twórczej / odtwórczej zastosowano Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH I. Kwestionariusz KANH S. Popka⁹ uważany jest za najbardziej do tej pory udane narzędzie w psychologii twórczości, znakomicie operacjonalizujące koncepcję autora¹⁰. Narzędzie ma wysokie współczynniki zgodności wewnętrznej dla skali konformizmu, nonkonformizmu, zachowań algorytmicznych, zachowań heurystycznych; wysokie współczynniki stabilności bezwzględnej dla skal K, A, N, H¹¹.

3. Wyniki badań

Wskaźniki rzetelności α Cronbacha dla wszystkich skal testu KANH łącznie wynoszą 0,78. Natomiast dla poszczególnych skal są następujące: konformizm (0,68), zachowania algorytmiczne (0,56), nonkonformizm (0,67), zachowania heurystyczne (0,70).

Tabela 1. Statystyki opisowe wyników surowych w skalach opisujących postawy twórcze i odtwórcze (N=217)

Skala (cecha)	M	Me	Min.	Max.	SD	R	QI	QIII
Konformizm [K] <0;30>*	13,48	14	3	26	4,64	23	10	16
Zachowania algorytmiczne [A] <0;30>	15,48	15	6	26	4,00	20	13	19
Nonkonformizm [N] <0;30>	18,43	18	8	27	4,41	19	15	22
Zachowania heurystyczne [H] <0;30>	17,41	17	5	30	4,59	25	14	21
Sfera charakterologiczna [N-K] <-30;30>	4,95	5	-12	23	6,71	35	0	10
Sfera poznawcza [H-A] <-30;30>	1,93	2	-15	17	5,66	32	-2	5

Legenda: M – średnia; Me – mediana; Min. – wartość minimalna w zbiorze; Max. – wartość maksymalna w zbiorze; SD – odchylenie standardowe; R – Rozstęp; QI – kwartył dolny; QIII – kwartył górny.

* Zakres teoretyczny skali.

Źródło: opracowanie własne.

Wartości średnich dla poszczególnych wymiarów postawy twórczej / odtwórczej wskazują, że najwyższe są średnie dotyczące nonkonformizmu (18,43) i zachowań heurystycznych.

⁹ S. Popka, *Kwestionariusz twórczego zachowania KANH*, Lublin 2000.

¹⁰ Krytyczną analizę narzędzia prezentują M. Karwowski, J. Gralewski, *Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH (konstruktywnie krytyczna) analiza psychometryczna*, [w:] *Barwy twórczości*, op. cit., s. 211–243.

¹¹ S. Popka, *Kwestionariusz...*, op. cit.

stycznych (17,41), czyli składników postawy twórczej. Średnie wyników w sferze charakterologicznej zdecydowanie przewyższają średnie w sferze poznawczej. Zatem cechy charakterologiczne miały największy wpływ na zachowania twórcze i odtwórcze studentów. Wartości odchylenia standardowego świadczą jednak o znacznym zróżnicowaniu wyników w badanej grupie studentów i koniecznej ostrożności w ich interpretacji. W tabeli 2 pokazano, jak rozkładają się wyniki w teście w jednostkach znormalizowanych (w stenach).

Tabela 2. Rozkład wyników w skalach Kwestionariusza KANH I (na skali stenowej)

STEN	Kategorie	Konformizm			Zachowania algorytmiczne		
		%	n	%	%	n	%
1	Wyniki niskie	7,37	-	0,00	24,42	3	1,38
2			1	0,46		6	2,76
3			6	2,76		14	6,45
4			9	4,15		30	13,82
5	Wyniki przeciętne	36,41	50	23,04	25,81	20	9,22
6			29	13,36		36	16,59
7	Wyniki wysokie	56,22	47	21,66	49,77	40	18,43
8			35	16,13		28	12,90
9			19	8,76		26	11,98
10			21	9,68		14	6,45
STEN	Kategorie	Nonkonformizm			Zachowania heurystyczne		
		%	n	%	%	n	%
1	Wyniki niskie	46,54	11	5,07	45,16	10	4,61
2			8	3,69		23	10,60
3			41	18,89		29	13,36
4			41	18,89		36	16,59
5	Wyniki przeciętne	20,28	15	6,91	18,43	27	12,44
6			29	13,36		13	5,99
7	Wyniki wysokie	33,18	25	11,52	36,41	35	16,13
8			25	11,52		31	14,29
9			19	8,76		7	3,23
10			3	1,38		6	2,76

* Czcionką pogrubioną zaznaczono kategorie dominujące, powyżej 10%.

Źródło: opracowanie własne.

Rezultaty analizy wyników w skali stenowej zaprezentowane w tabeli 2 wskazują, że w wymiarze konformizm większość badanych uzyskała wyniki wysokie (56,22%, najczęściej na poziomie 7–8 stena) oraz w wymiarze zachowania algorytmiczne (49,77%, najczęściej na poziomie 7–9 stena). Warto przypomnieć, że są to skale konstytuujące postawę odtwórczą.

Natomiast analiza wyników pozostałych kategorii dominujących (powyżej 10%) dla wymiarów składających się na postawę twórczą, czyli nonkonformizm i zachowania heurystyczne, pozwala stwierdzić, że u badanych przeważają wyniki niskie (poziom 1–4 stena) nad wysokimi (poziom 7–8 stena) w wymiarze nonkonformizm (46,54%, najczęściej na poziomie 3–4 stena) oraz w wymiarze zachowania heurystyczne (45,16, najczęściej na poziomie 2–4 stena). Okazało się, że w tej grupie studentów wymiary składające się na postawę twórczą częściej przyjmują wartości niskie w jednostkach stenowych niż wysokie.

W tabeli 3 zilustrowano rozkład wyników dotyczących zachowań twórczych bądź od-twórczych w badanej grupie studentów przy wykorzystaniu innej możliwości porównania sfery charakterologicznej i sfery poznawczej – na podstawie analizy różnic między wartościami na kontinuum cechy tej samej sfery: charakterologiczna (nonkonformizm – konfor-mizm) i sfera poznawcza (zachownia heurystyczne – zachowania algorytmiczne).

Tabela 3. Rozkład wyników dla sfery charakterologicznej i poznawczej postawy twórczej (na skali stenowej)

STEN	Poziom zachowania twórczego	Sfera charakterologiczna [N-K]			Sfera poznawcza [H-A]		
		%	n	%	%	n	%
1	poziom niski	49,77	15	6,91	38,25	5	2,30
2			11	5,07		7	3,23
3			48	22,12		35	16,13
4			34	15,67		36	16,59
5	poziom przeciętny	29,03	43	19,82	44,24	55	25,35
6			20	9,22		41	18,89
7	poziom wysoki	21,20	24	11,06	17,51	19	8,76
8			12	5,53		9	4,15
9			8	3,69		7	3,23
10			2	0,92		3	1,38

Źródło: opracowanie własne.

Jak widać w tabeli, u badanych dominuje niski poziom zachowań twórczych i dotyczy znacznej grupy osób (49,77%). Natomiast w odniesieniu do przejawianych przez co piątego badanego zachowań twórczych na wysokim poziomie (21,20%) można powiedzieć, że bardziej decydują o tym ich cechy charakterologiczne (nonkonformizm) niż poznawcze (zachowania heurystyczne).

W celu stwierdzenia, czy badane kobiety i badani mężczyźni różnią się pod względem poziomu postaw twórczych i odtwórczych, przeprowadzono analizę wariancji (ANOVA) na wynikach surowych, której rezultaty zaprezentowano w tabeli 4.

Tabela 4. Zróżnicowanie poziomów postaw twórczych i odtwórczych według płci (wyniki surowe)

KATEGORIE		WYBRANE STATYSTYKI ROZKŁADÓW							ANOVA**
		Średnia	Mediana	Odchylenie stand.	Błąd stand.	Rozstęp	Kwartył dolny	Kwartył górny	
kobiety*	K	13,64	14	5,055	0,503	23	10	17	F=0,223 <i>n.i.</i>
mężczyźni		13,34	13	4,267	0,396	19	10	16	
kobiety	A	15,24	15	4,077	0,406	20	13	19	F=0,717 <i>n.i.</i>
mężczyźni		15,70	16	3,928	0,365	17	13	18,5	
kobiety	N	18,02	18	4,574	0,455	19	15	21	F=1,667 <i>n.i.</i>
mężczyźni		18,79	18	4,246	0,394	17	16	23	
kobiety	H	16,99	16	4,836	0,481	22	13	21	F=1,585 <i>n.i.</i>
mężczyźni		17,78	18	4,358	0,405	25	15	21	
kobiety	N-K	4,38	4	6,970	0,694	35	0	9	F=1,382 <i>n.i.</i>
mężczyźni		5,45	5	6,457	0,600	27	0	10	
kobiety	H-A	1,75	2	5,821	0,579	32	-2	5	F=0,178 <i>n.i.</i>
mężczyźni		2,08	2	5,533	0,514	25	-2	5,5	

* Kobiety: n=101, mężczyźni: n=116, ogółem: N=217

** Założenie o jednorodności wariancji sprawdzono testem Levene'a.

Źródło: opracowanie własne.

Jak można zaobserwować, studentki mają nieco wyższe wskaźniki w wymiarze konformizmu niż studenci, natomiast studenci są bardziej nonkonformistyczni i częściej prezentują zachowania heurystyczne. Jednak stwierdzone różnice nie są istotne statystycznie.

4. Interpretacja wyników i podsumowanie

Przedstawione w sposób wybiórczy wybrane wyniki prowadzonych w większej skali badań mają charakter sondażowy i stanowią zaledwie wstępne rozpoznanie problemu potencjału twórczego studentów. Ów potencjał, zwany także kreatywnością czy postawą twórczą, stanowi bardzo ważną kompetencję, będącą siłą napędową rozwoju społeczeństwa i gospodarki opartej na wiedzy. W tym kontekście szkolnictwo wyższe winno odgrywać kluczową rolę w kształtowaniu i rozwijaniu kreatywności studentów. Kreatywność jako cecha indywidualna (potencjał twórczy) umożliwia jednostce wytwarzanie nowych i wartościowych produktów. Bez nich żadne współczesne społeczeństwo nie będzie konkurencyjne w czasach dynamicznych zmian w każdej dziedzinie.

W badaniach własnych podjęto próbę sprawdzenia, jaki jest u studentów poziom dyspozycji twórczych, które wyrażają się w aktywnym stosunku do świata i życia, w silnej potrzebie poznania i świadomego przetwarzania zastanej rzeczywistości oraz samego siebie. Przeprowadzone badania pokazują wyniki mocno niepokojące, gdyż mniej niż połowa badanych młodych ludzi ma nisko nasiloną postawę twórczą oczekiwaną w wielu zawodach. Można sądzić, że ów stan wynika z zaniedbań we wcześniejszej edukacji. Nie wszystko uda się naprawić na poziomie edukacji wyższej, ale trzeba próbować podejmować działania stymulujące twórcze myślenie studentów, odwagę podejmowania trudnych problemów i innowacyjnego ich rozwiązywania.

Badania pokazały, że aż połowa studentów prezentuje wysoki poziom konformizmu, charakteryzujący ludzi o postawie zachowawczej (obronnej), którzy są silnie zharmonizowani ze środowiskiem społeczno-kulturowym, czują się bezpiecznie, kiedy postępują stereotypowo i nie pragną niczego zmieniać, aby nie burzyć istniejącego porządku w jakimś obszarze rzeczywistości¹². Trzeba podkreślić, że silny konformizm hamuje potencjalną kreatywność człowieka w sferze poznawczej i zachowaniu, bowiem łączy się między innymi z zależnością, biernością, sztywnością, niesamodzielnością, niską odpornością i wytrwałością, brakiem krytycyzmu oraz niskim poczuciem wartości „ja”. Jedynie co trzeci badany student ma wysoki poziom zachowań heurystycznych. W tej grupie są młodzi ludzie zdolni do samodzielnego obserwowania i interpretowania rzeczywistości, myślenia dywergencyjnego (łatwość proponowania wielu rozwiązań danego problemu), elastyczni intelektualnie (giętkość) i aktywni poznawczo. Ponadto dysponują oni wytwórczą wyobraźnią, uczą się rekonstruktywnie, są samodzielni i twórczy w myśleniu.

Nie ujawniono istotnych różnic w poziomie poszczególnych wymiarów postawy twórczej i odwórczej u badanych studentów, natomiast analiza średnich wskazuje na nieco silniejszą skłonność kobiet do zachowań uległych, co zapewne wynika z wcześniejszej socjalizacji rodzajowej przede wszystkim na poziomie rodziny pochodzenia i w szkole¹³. Rezultaty

¹² Wyczerpujący opis funkcjonowania takich osób czytelnik znajdzie w pracy S. Popek, *Człowiek...*, op. cit., Lublin 2001.

¹³ Zob. m.in. G. Mendecka, *Środowisko rodzinne w percepcji osób aktywnych twórczo*, Częstochowa 2003; J. Piirto, *Why are there so few? (Creative women: Visual artists, mathematicians, musicians)*, „Roeper Review” 1991, nr 13, s. 142–147; I. Pufal-Struzik, *Podmiotowe i społeczne warunki twórczej aktywności artystów*, Kielce

te są w dużym stopniu zgodne z literaturą przedmiotu, na co wskazuje dokonany przez Dorotę Turską przegląd wyników badań przeprowadzonych w różnych kulturach. Wynika z niego, że nie ma podstaw do stwierdzenia, „iż istnieje płęć bardziej twórcza”¹⁴, czy mówiąc inaczej, że twórczość – w wymiarze psychometrycznym (potencjalnym) – stanowi domenę męską¹⁵ zgodnie ze stereotypowymi sądami.

Wstępne wyniki badań zaprezentowane w artykule wskazują na potrzebę, a nawet konieczność rozwijania kreatywności w edukacji na wszystkich szczeblach poprzez stwarzanie warunków, które sprzyjają twórczym osiągnięciom. Warto więc w trakcie zajęć niemal z każdego przedmiotu zachęcać studentów do aktywnego poszukiwania twórczych rozwiązań problemów o charakterze otwartym, pobudzać ich pomysłowość, oryginalność myślenia oraz podejmować działania wspierające rozwój zdolności, kształtowania twórczej samooceny i samoskuteczności, umiejętności komunikacji i wymiany poglądów, odwagi myślenia inaczej (niestereotypowo), podejmowania ryzyka związanego z rozwiązywaniem nowych i trudnych problemów. Wiele przykładów w literaturze pokazuje, jak rozwijać kreatywność i stymulować aktywność twórczą studentów¹⁶. Działania te są ważne w procesie pobudzania innowacji w dziedzinie kształcenia akademickiego, które ciągle jest zbyt tradycyjne, po to, aby polskie uczelnie nie były skazane na marginalizację w europejskiej przestrzeni szkolnictwa wyższego, a nasze społeczeństwo – na utratę najzdolniejszych studentów i absolwentów.

Bibliografia

- Bańka A., *Proaktywność w karierze. Podstawy teoretyczne, konstrukcja i analiza czynnikowa Skali Zachowań Proaktywnych w Karierze*, Poznań – Warszawa 2005.
- Dobrołowicz W., *Psychopedagogika kreatywności*, Warszawa 1995.
- Karwowski M., *Zgłębianie kreatywności. Studia nad pomiarem poziomu i stylu twórczości*, Warszawa 2009.
- Karwowski M., Gralewski J., *Kwestionariusz Twórczego Zachowania KANH: (konstruktywne krytyczna) analiza psychometryczna*, [w:] *Barwy twórczości*, red. M. Kuśpit, Lublin 2013.
- Lewandowska-Walter A., *Odyseja Umysłu jako edukacyjny program stymulacji myślenia twórczego*, [w:] *Twórczość w teorii i praktyce*, red. S. Popek, Lublin 2004.

2006; S.M. Reis, *Toward a theory of creativity in diverse creative women*, „Creativity Research Journal” 2002, nr 14 (3–4), s. 305–316.

¹⁴ D. Turska, *Czy istnieje płęć bardziej twórcza?. Śladami hipotezy „relatywnej równowagi” Kogana: otwartość na doświadczenie i myślenie dywergencyjne*, [w:] *Barwy twórczości*, op. cit., s. 123.

¹⁵ D. Turska, *Dlaczego kobiety kupują „drożej”? Koncepcja twórczego inwestowania Sternberga i Lubarta*, [w:] *Twórczość – Kreatywność – Innowacyjność*, red. M. Kuśpit, A. Tychmanowicz, J. Zdybel, Lublin 2015, s. 95 i nn.

¹⁶ Czytelnik może znaleźć informacje o treningach twórczości m.in. w pracy A. Lewandowskiej-Walter, *Odyseja Umysłu jako edukacyjny program stymulacji myślenia twórczego*, [w:] *Twórczość w teorii i praktyce*, red. S. Popek, Lublin 2004 oraz w książce *Trening twórczości w szkole wyższej*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2005.

- Mendecka G., *Środowisko rodzinne w percepcji osób aktywnych twórczo*, Częstochowa 2003.
- Piirto J., *Why are there so few?(Creative women: Visual artists, mathematicians, musicians)*, „Roeper Review” 1991, nr 13.
- Popek S., *Człowiek jako jednostka twórcza*, Lublin 2001.
- Popek S., *Kwestionariusz twórczego zachowania KANH*, Lublin 2000.
- Popek S., *Zdolności i uzdolnienia twórcze-podstawy teoretyczne*, [w:] *Aktywność twórcza dzieci i młodzieży*, red. S. Popek, Warszawa 1988.
- Pufal-Struzik I., *Podmiotowe i społeczne warunki twórczej aktywności artystów*, Kielce 2006.
- Reis S.M., *Toward a theory of creativity in diverse creative women*, „Creativity Research Journal” 2002, nr 14 (3–4).
- Szmidt K.J., *Czym jest kreatywność i dlaczego dotyczy ludzi, nie rzeczy? Próba odpowiedzi na pytanie pierwsze*, [w:] *Kreatywność. Pytania i odpowiedzi*, red. I. Pufal-Struzik, Z. Okraj, Kielce 2015.
- Szmidt K.J., *Pedagogika twórczości*, Gdańsk 2007.
- Szmidt K.J., *Współczesne podejścia w pedagogicznych badaniach nad twórczością: przegląd wybranych stanowisk*, [w:] *Metody pedagogicznych badań nad twórczością. Teoria i empiria*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2009.
- Tokarz A., *Twórca jako podmiot. Próba konceptualizacji w kategoriach mechanizmów, motywacyjnych*, [w:] *Barwy twórczości*, red. M. Kuśpit, Lublin 2013.
- Trening twórczości w szkole wyższej*, red. K.J. Szmidt, Łódź 2005.
- Turska D., *Czy istnieje płeć bardziej twórcza? Śladami hipotezy „relatywnej równowagi” Kogana: otwartość na doświadczenie i myślenie dywergencyjne*, [w:] *Barwy twórczości*, red. M. Kuśpit, Lublin 2013.
- Turska D., *Dlaczego kobiety kupują „drożej”? Koncepcja twórczego inwestowania Sternberga i Lubarta*, [w:] *Twórczość – Kreatywność – Innowacyjność*, red. M. Kuśpit, A. Tychmanowicz, J. Zdybel, Lublin 2015.

Irena Pufal-Struzik

Kreatywność jako istotny składnik kompetencji studentów

Obserwowany od lat stały wzrost zapotrzebowania na jednostki twórcze wynika z faktu, że rozwój każdego kraju w dużym stopniu zależy i będzie zależeć od poziomu wykształcenia, kreatywności i gotowości do szybkiego reagowania na zmiany jego młodych obywateli. Zatem edukacja na wszystkich szczeblach powinna być skierowana na rozwój osobowy ucznia (studenta) i uwzględniać jego podmiotowość (atrybut człowieka jako osoby i podstawowy cel jego rozwoju). W artykule zaprezentowano wyniki wstępnych badań dotyczących poziomu poszczególnych wymiarów postawy twórczej studentów ($n=217$) z uwzględnieniem różnic płci, aby pokazać, jakim potencjałem kreatywności dysponują. Bazę teoretyczną do analiz stanowi koncepcja postawy twórczej S. Popka (1988, 2001). Badania zrealizowano za pomocą Kwestionariusza Twórczego Zachowania KANH I.

Słowa kluczowe: kreatywność, postawa twórcza, studenci.

Creativity as an essential component of students' competence

The constant growth in the demand for creative individuals, seen lately, stems from the fact that the development of a country largely depends and will depend on the level of young citizens' education, creativity and willingness to respond quickly to changes. Therefore, education at all levels should be directed at personal development of a learner (a student), and take into account the subjectivity (the attribute of man as a person and the primary objective of their development). The article presents the results of preliminary studies on the level of the individual dimensions of the creative attitude of students ($n = 217$), taking into account gender differences to show what creative potential they have. The theoretical basis for the analysis is the concept of creative attitude by S. Popek (1988, 2001). The research was carried out by use of KAHN I – Creative Behaviour Questionnaire.

Keywords: creativity, creative attitude, students.

Translated by Irena Pufal-Struzik

